

ŠKOLNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

1. Úvod

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. Šikana se v zárodečné fázi vyskytuje v téměř každé škole, a proto je nutné věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Při šikaně jde vždy o projev patologických mezilidských vztahů.

Program proti šikanování vychází z **Metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních.**

Je součástí **Preventivního programu školy** a měli by se s ním seznámit pracovníci školy.

S programem budou také seznámeni žáci na třídnických hodinách a jejich zákonní zástupci na třídních schůzkách.

Součástí programu jsou základní informace o šikaně, opatření k prevenci šikany a krizový plán při výskytu šikany ve škole.

Škola je povinna zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví v průběhu vyučování a předcházet vzniku rizikového chování.

Každý pedagog musí šikaně předcházet a její projevy neprodleně řešit v souladu se Školním řádem.

Tento Školní program proti šikanování ve škole slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a pomoc a spolupráci poskytujícího prostředí ve škole. Zaměřuje se především na prevenci šikany a nabízí postupy řešení šikanování. Je určen všem pedagogickým pracovníkům školy, dále pak nepedagogickým pracovníkům, žákům a rodičům.

Charakteristika šikany

Šikanování je všudypřítomné a může nás doprovázet po celý život. Šikanování je nebezpečně rozbujelelou sociální nemocí ve společnosti, jejímž důsledkem je poškozování zdraví jednotlivce, skupiny, včetně rodiny. Pro vztah, který označujeme za šikanování, je příznačná naprostá asymetrie sil, kdy mocnější zneužívá slabšího a pošlapává jeho základní lidská práva. Ve škole se šikana projevuje jako agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli. V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro

úmyslné opakované jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost. Je proto důležité šikanování včas rozpoznat, správně postupovat v jeho šetření a účinně ho ve spolupráci s vedením školy a školním preventivním týmem „léčit“.

Cíl programu

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne.

Školní program proti šikanování má 13 hlavních součástí:

1. zmapování situace – analýza a evaluace
2. motivování pedagogů pro změnu vztahů ve třídách
3. společné vzdělávání všech pedagogů v oblasti prevence a bezpečí ve školách
4. užší realizační tým, ŠKOLNÍ PREVENTIVNÍ TÝM (školní metodik prevence, výchovný poradce, zástupce vedení školy), spolupracuje s třídními učiteli a dalšími pedagogickými pracovníky
5. společný postup při řešení šikanování – scénář pro obyčejnou počáteční šikanu, základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany
6. primární prevence v třídních hodinách (hodiny OSV)
7. primární prevence ve výuce - zapracována do jednotlivých vyučovacích předmětů
8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování
9. ochranný režim (školní řád, účinné dohledy učitelů)
10. spolupráce s rodiči
11. školní poradenské služby
12. spolupráce se specializovanými zařízeními
13. vztahy se školami v okolí

2. Co je a co není šikana

Základní formy:

- **přímá šikana** – většinou fyzická šikana: bití, vydírání, loupeže, poškozování věcí, sexuální násilí
- **nepřímá šikana** - psychická šikana: nadávky, pomluvy, vyhrožování, zesměšňování, ignorace

- **kyberšikana a kombinované formy šikany:** falešné profily, uzavřené skupiny tříd či kolektivů ze školy na sociálních sítích, vulgární komentáře, výhružné koláže

Hlavní rysy lze popsat následovně:

Jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.

Šikana je každé chování, které splňuje tyto znaky:

- je cílené vůči jedinci nebo skupině
- je obvykle opakované, často dlouhodobé
- jeho záměrem je oběti ohrožit, ponížit či zastrašit
- oběť se mu neumí bránit a dlouhodobě trpí

Šikana není:

- jednorázová rvačka, nevhodný vtip či konflikt
- vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit či pobavit se na jeho úkor

3. Prevence šikany

Každý pedagog, obzvláště třídní učitel, je odpovědný za vytvoření zdravého klimatu třídy.

Je povinen zejména:

- podporovat rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky;
- jednat s žáky jako s partnery;
- udržovat ovzduší důvěry mezi žáky a pedagogy;
- v kritických situacích dát jasně najevo, že špatné chování nelze tolerovat;
- nebýt lhostejný k projevům agresivity;
- informovat žáky i rodiče, na koho se obrátit při problémech - třídní učitel, metodik prevence, výchovný poradce, schránka důvěry, vedení školy, linka důvěry...

4. Základní postupy při řešení šikany

<u>První pomoc při počáteční šikaně:</u>	<u>Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:</u>
1. odhad závažnosti a formy šikany;	

<p>2. rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi; 3. nalezení vhodných svědků; 4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory); 5. ochrana oběti; 6. předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:</p> <p>a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření); b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);</p> <p>7. realizace vhodné metody:</p> <p>a) metoda usmíření; b) metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovní komise s agresorem a jeho rodiči);</p> <p>8. třídní hodina:</p> <p>a) efekt metody usmíření; b) oznámení potrestání agresorů;</p> <p>9. rozhovor s rodiči oběti; 10. třídní schůzka; 11. práce s celou třídou.</p>	<p>A. První (alarmující) kroky pomoci</p> <p>1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany; 2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí</p> <p>B. Příprava podmínek pro vyšetřování</p> <p>3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy; 4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi; 5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře); 6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům</p> <p>C. Vyšetřování</p> <p>7. rozhovor s obětí a informátory; 8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků; 9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky; 10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi)</p> <p>D. Náprava</p> <p>11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.</p>
--	---

Kolář M. (2011)

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.

- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené. Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Doporučení rodičům, aby si všímali zejména těchto možných příznaků šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod. - dítě není zváno na návštěvy k jiným dětem
- nechce jít ráno do školy (zvláště, když dřív mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu) - usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. „Nechte mě!“
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- dítě se vyhýbá docházce do školy
- dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislivým, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

5. Postup vyšetřující osoby, má-li podezření na šikanu

1. Konfrontovat svá pozorování s dalšími kolegy.
2. Co nejdříve oznámit své podezření vedení školy, výchovnému poradci, konzultovat další postup.
3. Mezi čtyřma očima vyslechnout více nezaujatých svědků, popřípadě konfrontovat svědky mezi sebou. Je zejména důležité získat odpovědi na následující otázky: Kdo je obětí, popřípadě kolik obětí je, Kdo je agresorem, kolik agresorů je. Kdo z nich je iniciátor, kdo aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem? Co, kdy, kde, a jak dělali agresori obětím? K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo? Jak dlouho šikana trvá?
4. Spojit se s rodiči případné oběti, konzultovat výskyt nepřímých znaků šikany. Poprosit je o pomoc.
5. Vyslechnout oběť – citlivě, diskrétně, zaručit bezpečí a důvěrnost informací.
NIKDY neřešit problém před celou třídou!
6. Zajistit ochranu oběti šikany.
7. Teprve nyní vyslechnout agresory, případně konfrontovat agresory mezi sebou. NIKDY konfrontace obětí a agresorů! Vytipovat nejslabší článek, dovést je k přiznání či vzájemnému obviňování.
8. Požádat vedení školy o svolání výchovné komise (vedení školy, výchovný poradce, třídní učitel, školní metodik prevence, případně psycholog). Ta na

základě shromážděných informací posoudí, zda se jedná o šikanu a jaký je stupeň její závažnosti /stupně 1-3 počáteční šikana, 4-5 šikana v pokročilém stádiu/, navrhne další postup vůči obětem i agresorům i třídě jako celku. Potrestání agresorů je individuální, závisí na věku, intenzitě šikany a na tom, zda se jedná o první případ či recidivu.

9. Individuálně pozvat rodiče agresorů. Seznámit je se situací, sdělit jim navrhovaná opatření, (zdůraznit možnost nápravy) a požádat je o spolupráci. Pokud odmítají, oznámit na OSPOD, řešit ve spolupráci s PPP a popřípadě zvážit i oznámení na Policii ČR.

10. Individuálně pozvat rodiče obětí šikany. Seznámit je se situací, domluvit se na opatřeních (terapie, osobnostní výcvik...)

11. Rozebrat situace ve třídě (vynechat citlivé detaily), vysvětlit nebezpečí a důsledky šikany, oznámit potrestání viníků. Třídu i nadále pozorně sledovat.

12. Pokud se situace řeší pouze odchodem některých žáků, **měl by odejít agresor, nikoli oběť!**

Nevhodné postupy při řešení šikany

Při řešení by se škola měla vyvarovat těchto nevhodných postupů:

- přehlížení, bagatelizací agresivního nebo násilného chování
- odkazování na to, aby si oběť svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“
- nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali
- vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně s žáky postiženými šikanou
- nedostatečného vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu
- emotivního řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně)
- agresivního řešení problému (např. násilím)
- příliš autoritativního řešení (např. zastrašováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání
- předjímání recidivy útočnicka
- řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočnicka)
- automatického obviňování oběti (sekundární viktimizace)

6. Náhlý výbuch násilí

Při náhlém výbuchu násilí vůči oběti je samozřejmě nutno postupovat odlišně. Jednat rázně, okamžitě zajistit ochranu oběti a izolovat agresory (i vzájemně-kvůli možnosti domluvit si křivou výpověď), vyslechnout oběť a svědky mezi čtyřma očima a neprodleně celou věc oznámit vedení školy.

7. Odpovědnost rodičů a komunikace školy s rodiči

- Škola informuje rodiče o programu proti šikanování.
- Když rodiče přijdou žádat o pomoc ohledně šikany svého dítěte – nereaguje pedagog obranně a nedůvěřivě. Nevyjadřuje pochybnosti, nechápe prosbu rodičů jako stížnost. Nezlehčuje situaci tvrzením, že jejich dítě provokovalo, nebo že se jednalo jenom o škádlení atd. Je nutné rodiče v klidu vyslechnout, nechat vymluvit, nepoučovat, aktivně naslouchat. Je potřeba se umět doptat na důležité informace. Podezření nebo tvrzení rodičů, že je jejich dítě šikanováno, se nesmí nikdy podcenit a je potřeba účinně a bezpečně situaci prošetřit.
- Škola nezve rodiče protagonistů šikany do školy, když ještě šikana není vyšetřena.
- Rozhovor s rodiči oběti probíhá individuálně. U počáteční šikany, která se dá vyšetřit během jednoho nebo dvou dnů, obvykle proběhne až po jejím vyšetření. Úkolem je rodiče informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních. Někdy je užitečné připravit rodiče oběti i na třídní schůzku, kde bude podána informace o řešení šikany.
- Vážnou chybou je neinformování rodičů o řešení šikany.
- Ve všech případech je potřeba informovat rodiče, že ve třídě byla šikana a škola ji řešila. U počáteční šikany zpravidla stačí podat informaci na pravidelné schůzce, u pokročilé šikany je na místě svolat schůzku mimořádnou. Vždy je důležité, aby byl na schůzce přítomný školou pověřený a vyškolený pedagog pro prevenci a řešení šikany (případně i externí odborník).

8. Nápravná opatření

- Škola bude dále pracovat s agresorem (jeho náhled na jeho chování, motivy, rodinné prostředí).
- V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků - klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů (zajistí výchovný poradce nebo metodik prevence ve spolupráci s třídním učitelem).
- Pro potrestání agresorů jsou stanovena následující běžná výchovná opatření:
  - Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele

- Snížení známky z chování
- Převedení do jiné třídy (pokud je to možné)

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

V mimořádných případech použije škola tato další opatření a postup:

- Ředitel školy doporučí rodičům ve spolupráci a na základě doporučení SVP dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místě příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

● **Kyberšikana**

Metodické doporučení k prevenci rizikového chování dětí, žáků a student na školácha ve školních zařízeních (příloha č.7) – dokument MŠMT č.j.:2129/2010-28

Pojem kyberšikana (někdy se používají i cizí výrazy kyber-mobbing, e-mobbing apod.) představuje úmyslné urážky, vyhrožování, zesměšňování nebo obtěžování druhých prostřednictvím moderních komunikačních prostředků většinou v delším časovém období. Kyberšikana se odehrává na Internetu (např. prostřednictvím e-mailů, chatovacích aplikací jako je ICQ, v sociálních sítích, na videích umístěných na internetových portálech) nebo prostřednictvím mobilního telefonu (např. SMS zprávami nebo nepříjemnými telefonáty).

Pachatel často jedná anonymně, takže oběť netuší, od koho útoky pochází.

Typické rysy

1. Je časově neomezená – útočník může oběť obtěžovat 24 hodin denně.
2. Publikum široké – kdokoliv.
3. Obsah se šíří velmi rychle – prostřednictvím informačních technologií.
4. Anonymita pachatelů – je zpravidla obtížné, pokud je pachatel zdatný v práci s PC, mobilem apod., vypátrat jeho identitu.

5. Změna pojetí osobnosti agresora x oběti – anonymita informačních technologií umožňuje útočit i zjevně fyzicky slabším jedincům na zdatné oběti.
6. Možná neúmyslnost – zveřejnění fotografií nemusí být vždy míněno jako útok na kohokoliv, nicméně může ve výsledku způsobit nepříjemnosti oběti.

Učitelé, pedagogičtí pracovníci, vychovatelé, atd. by měli vědět, že v současné době žádné prostředí, kde se zdržuje více dětí delší dobu pohromadě, není vůči šikaně imunní. V těchto kolektivech je třeba zvýšeně věnovat pozornost různým příznakům skrytého násilí, jak fyzického tak psychického, které by šikanu mohly signalizovat, důsledně se věnovat prevenci, vytvořit kolektiv se zásadou, že silný chrání slabšího, kolektiv, kde vládne duch práva a spravedlnosti, důvěra k autoritě a vzájemná solidarita.

Principy (proč to pachatelé dělají):

1. Uvolnění
2. Uznání
3. Posílení pocitu sounáležitosti
4. Demonstrace síly
5. Strach

Příčiny a spouštěče:

Je to „normální“

1. Nuda
2. Kulturní konflikty
3. Spory ve třídě
4. Rozpad přátelství
5. Proměna třídního kolektivu
6. Zveřejnění osobních informací

Jak na ni – co nepodcenit

1. Žáci často netuší, čeho se dopouštějí.
2. Důležité včas vysvětlit důsledky jednání.
3. Učitelé musejí respektovat a akceptovat fakt, že počítače k dnešní době patří (stejně jako mobily).

Indikátory šikany

1. Schránky důvěry.

2. Zhoršení atmosféry ve třídě / škole.
3. Rozpady přátelství.
4. Chování během školních akcí.

Zdravotní potíže, změny chování, ztrácení osobních věcí, zlehčování situace

Co může dělat škola

Pracovat na povědomí.

Školní řád musí respektovat i tento fenomén:

- Definovat kompetence v rámci školy.
- Definovat kompetence mimo školu.
- Začlenění tématu do výuky.
- Vzdělávání pedagogů.
- Podpora pozitivního využívání technologií.

Co může dělat pedagog

- Posílit empatii mezi žáky.
- Pracovat na klimatu.
- Vést k úctě k druhým.
- Dávat pozitivní zpětnou vazbu.
- Vytvářet dobré vztahy.

Co dělat?

1. Rozhovor s účastníky.
2. Zapojení rodičů.
3. Diskuze ve škole.
4. Zapojení učitelů.
5. V případě podezření vyrozumět orgány činné v trestním řízení.

Oběti je třeba doporučit, aby

- Neodpovídala.
- Ukládala důkazy (screenshoty).
- Mluvila o tom, co se jí děje.

• Nápravná opatření

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů nápravná opatření, z nichž některá přicházejí při šikanování v úvahu:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy; podmíněné vyloučení a vyloučení ze školy - nelze použít v případě žáka, který plní povinnou školní docházku);
- realizace individuálního výchovného plánu agresora;
- snížení známky z chování;
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit

efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);

doporučení rodičům, aby dobrovolně umístili žáka do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;

- podání návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

9. Spolupráce školy se specializovanými institucemi

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány. Zejména:

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
- v resortu zdravotnictví – s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou),
- případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

Pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení, pokud má podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost obecnímu úřadu, tedy sociálnímu pracovníkovi z orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). V případě, že se rodiče odmítají spolupracovat se školou a odmítají se zúčastňovat výchovných komisí, je škola opět oprávněna vyrozumět OSPOD.

10. Šikana zaměřená na učitele - jak jí předcházet a jak ji řešit

1. Šikana zaměřená na učitele ze strany žáků musí být chápána jako celostní a multidimenzionální problém, který se týká všech členů školy. Není pouze výsledkem osobnostních charakteristik učitele nebo jeho sociálních či pedagogických kompetencí, jak bývá někdy interpretována. Neměla by být proto v žádném případě považována za

individuální záležitost konkrétního pedagoga, kterou by si měl vyřešit sám. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.

2. Šikana zaměřená na učitele je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) a **žák/student se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu učitele.** Tato forma šikany je tedy charakteristická tím, že strana s nižším statusem a nižší mírou formálně přidělené moci ubližuje straně s vyšším statusem a formální autoritou.

3. Šikana zaměřená na učitele se nejčastěji odehrává ve škole – ve třídách a na chodbách, nicméně může se odehrávat také mimo školu ve veřejných prostorech, v místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru.

4. **Je zapotřebí mít na paměti, že šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog,** který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti. Ani takový pedagog nemusí disponovat kapacitou zamezit některým šikanujícím projevům vůči sobě. Pedagog může vnímat situaci, kdy je šikanován žáky, jako stigma a pociťuje stud a selhání, což mu zároveň často brání vyhledat pomoc u kolegů, vedení školy nebo ve svém okolí. V řešení situace pak pedagoga také oslabuje obecně zažitý mylný názor, že kompetentní pedagogové problém s udržováním kontroly ve třídě nemají. Učitelé se tak mohou ocitnout v paradoxní situaci, ve které jsou činěni zodpovědnými za násilí, které je namířeno proti nim samotným. Je zapotřebí, aby škola vytvořila bezpečné prostředí a atmosféru důvěry, ve kterém bude tento druh rizika – šikana učitele – uznán a budou nastaveny mechanismy a postupy (krizový plán) k ochraně pedagogů a k účinné prevenci a řešení takového chování, se kterými budou všichni žáci, pedagogové a zákonní zástupci seznámeni.

5. Agresivní chování s cílem ublížit učiteli ze strany vedení (nejčastěji jako bossing), kolegů (nejčastěji jako mobbing), podřízených kolegů (nejčastěji

jako staffing), nebo šikana ze strany zákonných zástupců nebude předmětem tohoto metodického pokynu, protože postrádá aspekt rizikového chování žáků. Tyto formy šikany patří do pracovněprávní problematiky a postupy řešení vymezuje zákoník práce, případně trestní zákoník či občanský zákoník. Jejich výskyt však zvyšuje pravděpodobnost pro výskyt šikany mezi žáky a také šikany zaměřené na učitele (viz Příloha č. 2 Rizikové a protektivní faktory) a jejich prevence a včasné a vhodné řešení musí být akcentovanou součástí vytváření bezpečného prostředí každé školy.

11. Specifika pro prevenci šikany zaměřené na učitele

Pro prevenci šikany zaměřené na učitele platí doporučení pro vytváření a udržování bezpečné školy uvedené v Čl. 3 tohoto metodického pokynu.

Pravděpodobnost výskytu šikany zaměřené na učitele dále snižuje:

- Prevence stojí na celoškolském přístupu, který akcentuje dobré sociální klima, připouští riziko výskytu šikany učitele ve škole, otevřeně takové chování odmítá a realizuje prevenci případně intervenci, pokud k výskytu dojde. Uvědomění si rizika a jeho deklarace může významně snížit rozvoj šikany.
- Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.
- Škola má jasně stanovený způsob, jakým mají pedagogové podezření na šikanu své osoby nebo kolegy, nebo oznámení o šikaně podat, komu a jak s tím bude nakládáno.
- Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené důsledky jejich nerespektování konzistentně; vyhýbá se řešení konfliktu a konfrontací ze strany žáka před celou třídou, usměrňuje řešení na individuální konzultaci; vyhýbá se konfrontačnímu tónu.
- Pedagog posiluje zapojení žáků/studentů do výuky, dává jim na výběr, činí úkoly a výuku pro žáky/studenty zajímavými, propojuje výuku s běžným životem a potřebami žáků; jeho výklad a očekávání jsou pro žáky srozumitelné, odpovídají obtížnosti, kterou mohou zvládnout apod.

- Očekává úspěch u všech žáků a podporuje je, dává žákům zpětnou vazbu k tomu, co udělali dobře, staví na silných stránkách žáků.
- Nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost.
- Všímá si změn v náladě, emocích a v chování žáků a včas na ně reaguje.

12. Specifika pro řešení šikany zaměřené na učitele

- Pro řešení šikany zaměřené na učitele platí doporučení uvedené v Čl. 4 tohoto metodického pokynu. Dále je důležité respektovat tyto zásady:
- Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která by neměla zůstat v situaci sama, ale měla by vyhledat pomoc ostatních. Nelze očekávat, že situaci, kterou lze klasifikovat jako šikanu, vyřeší pedagog v pozici oběti sám. Proto je zapotřebí, aby tuto skutečnost škola neočekávala a nevyžadovala.

Naopak je zapotřebí, aby podporovala své pedagogy k vyhledání pomoci, zajistila

bezpečí pro pedagoga a řešila vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.

- Škola musí mít připravený krizový plán, ve kterém bude specifikováno, jak se v situaci naplnění tohoto rizika zachová, jakou roli a možnosti řešení krizové situace má sám pedagog, jakou roli vedení školy, školní poradenské pracoviště apod. Plán rovněž zahrnuje pokyny pro zajištění bezpečí pro ohroženého pedagoga a žáky.
- V případě bezprostředního ohrožení pedagoga žákem/žáky se pedagog řídí krizovým plánem školy. Pokud je tento plán nedostatečný, zajistí si pedagog pro sebe bezpečí (odejde ze třídy, přivolá si pomoc apod.) a požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě vyžaduje-li to situace.
- Je zapotřebí, aby pedagog sám, jeho kolegové i vedení školy porozuměli tomu, že pedagog byl vystaven traumatickému zážitku. Tento zážitek může být bolestným i pro svědky (kolegy nebo žáky ve třídě). Je proto zapotřebí dovolit si čas na zpracování šoku, neobviňovat se, vyhledat si pro sebe sociální podporu od kolegů, přátel, rodiny, monitorovat u sebe

znaky stresu, které se mohou objevit i později (např. problémy se spánkem, pozorností, úzkosti, zvýšená citlivost, nechutí k jídlu nebo naopak) a případně vyhledat pro sebe odbornou pomoc.

- Šikana pedagoga bývá často spojena s šikanou mezi žáky. Škola zajistí posouzení sociálních vztahů ve třídě a na základě výsledků nastaví odpovídající řešení.
- Pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě (jedná se o program selektivní nebo indikované primární prevence, nikoli všeobecné prevence).
- Stejně jako u šikany mezi žáky i zde je potřeba, aby po takové situaci škola revidovala mechanismy a postupy (krizový plán), aby bylo zřejmé, jak zacházet s případnými podobnými situacemi v budoucnu.
- V případě, že je pedagog nespokojený s řešením situace ze strany vedení školy, může se obrátit na příslušný inspektorát práce.

13. Postup při řešení šikany pedagoga:

- podpora ze strany kolegů a vedení školy, zajištění bezpečí,
- do řešení situace je zapojeno vedení školy, ŠMP a VP - rozhovor s pedagogem, zmapování situace,
- nalezení vhodných svědků, zajištění organizačních změn ve výuce (dle potřeby),
- rozhovory se svědky,
- rozhovory s agresory, konfrontace,
- zapojení rodičů,
- vyvození důsledků.

14. Trestně-právní hledisko šikany

1. V zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“) ani v jiném zákoně není šikana sama o sobě definována jako trestný čin nebo přestupek, přesto **šikana může svým charakterem naplňovat znaky některého z přestupků či trestných činů.**

2. Protiprávní jednání s prvky šikany může být kvalifikováno jako přestupek dle zákona

číslo 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o přestupcích“). Nejčastěji se bude jednat o přestupky proti občanskému soužití dle

ustanovení § 49 odst. 1 zákona o přestupcích (např. ublížení na cti, vyhrožování újmou na zdraví atd.). Za přestupek je odpovědná osoba starší 15 let.

3. Závažnější forma šikany může vykazovat znaky skutkové podstaty například těchto trestných činů: proti zdraví: § 145 Těžké ublížení na zdraví; § 146 Ublížení na zdraví; proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství: § 171 Omezování osobní svobody; § 173 Loupež; § 175 Vydírání; § 177 Útisk; dále pak trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti: § 185 Znásilnění; § 186 Sexuální nátlak; § 187 Pohlavní zneužití; § 191 Šíření pornografie; § 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií; trestných činů proti majetku: § 205 Krádež; § 228 Poškození cizí věci; konečně se může jednat i o trestné činy narušující soužití lidí: § 353 Nebezpečné vyhrožování; § 354 Nebezpečné pronásledování.

4. Je-li šikana motivována důvody, jako jsou zdravotní postižení, etnicita, náboženství a podobně, a splňuje-li znaky podle příslušných níže uvedených ustanovení trestního zákoníku, lze v určitých případech uvažovat také o trestném činu hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, případně i podněcování nenávisť vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 355, resp. 356 trestního zákoníku). Takovýto motiv může rovněž u některých výše uvedených trestných činů podmiňovat užití přísnější klasifikace, tedy možnost udělení vyššího trestu.

5. Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů: nebezpečné pronásledování (tzv. stalking, § 354 trestního zákoníku) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pocituje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých; účast na sebevraždě (§ 144 trestního zákoníku) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem přimět ji k sebevraždě, kterou skutečně spáchá či se o ni pokusí; porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 trestního zákoníku) – např. porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 trestního zákoníku), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti; pomluva (§ 184 trestního zákoníku) – např. vytvoření webových stránek, které nepravdivě zesměšňují oběť; šíření pornografie dle § 191 trestního zákoníku (viz sexting); výroba a jiné nakládání s

dětskou pornografií (dítětem se rozumí osoba mladší 18 let) dle § 192 trestního zákoníku (viz sexting).

6. Trestní odpovědnost

Ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, je trestně odpovědnou osoba starší 15 let, která je dostatečně rozumově a mravně vyspělá. Pro účely zákona o soudnictví ve věcech mládeže se pak takový trestný čin označuje jako provinění. V případě jednání vykazujícího znaky trestného činu, kterého se dopustilo dítě mladší 15 let, se hovoří o činu jinak trestném. I když dítě mladší 15 let není trestně odpovědné, mohou mu být dle tohoto zákona soudem pro mládež uložena opatření potřebná k jeho nápravě. Činu jinak trestného se může dopustit též mladistvý (osoba starší 15 a mladší 18 let, která je trestně odpovědná), který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat protiprávnost činu nebo ovládnout své jednání.

7. Školský zákon nově (od 1. 9. 2017) definuje formulaci zvláště závažného porušení školského zákona, kdy jde o hrubé a opakované slovní či fyzické projevy násilí na ostatních žácích, nebo také na učitelích. V případě žáků, kteří by se dopustili takového zvláště závažného porušení školského zákona a kteří ještě plní povinnou školní docházku, oznámí ředitel školy odbor sociálně-právní ochrany dětí. Ten pak musí případ řešit. Současně je v obou případech ředitel povinný nahlásit takové chování také státnímu zastupitelství, které bude postupovat v rámci svých kompetencí.

8. Povinnost překazit a oznámit trestné činy uvedené v trestním zákoníku

Přestože, jak bylo řečeno výše, šikana není sama o sobě definována jako trestný čin nebo přestupek, může svým charakterem naplňovat znaky protiprávního jednání na úrovni přestupku nebo trestného činu. Trestní zákoník zakládá v určitých případech povinnost některým činům zabránit, a jiné zmíněným orgánům ohlásit. Smyslem ustanovení o trestnosti nepřekažení trestnému činu je zabránit spáchání některých závažných činů a tím chránit společnost před jejich důsledky. S účinností od 1. 12. 2016 se rovněž níže popsaných trestných činů bude moci dopustit i sama škola jako právnická osoba, kdyby například úmyslně zatajovala, že u nich uvedeným trestným činům dochází.

15. Použitá literatura a dokumenty a webové odkazy:

Kolář Michal, Bolest šikanování, Portál, Praha 2001

Kolář Michal, Nová cesta k léčbě šikany, Portál, Praha 2011

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016) a Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28)

Rogers, V. (2011). Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.) Praha: Portál

Říčan, P., Janošová, P. (2010). Jak na šikanu. Praha: Grada.

Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha:Portál.

Širůčková, M., Miovský, M., Skácelová, L., Gabrhelík, R. a kol. (2012). Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga. Vágnerová, K. (2009). Minimalizace šikany. Praktické rady pro rodiče. Praha: Portál.

Webové odkazy

Web Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz (poradna, publikace, letáky ke stažení apod.),

Společenství proti šikaně, www.sikana.org,

Internet poradna, www.internetporadna.cz,

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz,

Veřejný ochránce práv,

www.ochrance.cz,

Amnesty International ČR,

www.amnesty.cz,

E-Nebezpečí pro učitele, www.e-

nebezpeci.cz,

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz,

Portál E-Bezpečí, www.e-bezpeci.cz,

Online poradna projektu E-Bezpečí, www.napisnam.cz,

Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.Horka-linka.cz,

Vyhledávací aplikace certifikovaných primárně preventivních programů také v oblasti šikany: <http://www.nuv.cz/t/pracoviste-pro-certifikace/poskytovatele>,

Dětské krizové centrum, www.ditekrize.cz – poradenství, pomoc v krizi,

Úřad pro ochranu osobních údajů - www.uoou.cz – institut zaměřený na ochranu osobních údajů, poradenství apod.

Minimalizace šikany MIŠ, www.minimalizacesikany.cz – praktické rady pro rodiče, učitele a děti, jak řešit šikanu a jak jí předcházet.

Poradna MIŠ - www.minimalizacesikany.cz/poradna – poradna zaměřená na problémy týkající se šikany a kyberšikany.

Projekt NNTB “Nenech to být”, www.nntb.cz – internetový systém a mobilní aplikace

bojující proti šikaně a vylučování z kolektivu na školách po celé ČR.

Projekt Nebud' obětí!, www.nebudobet.cz – projekt zaměřený na rizika internetu a komunikačních technologií.

Projekt Internetem Bezpečně, www.internetembezpecne.cz – formou různorodých

vzdělávacích aktivit klade za cíl zvýšit povědomí uživatelů o rizicích v internetovém prostředí.

Společenství proti šikaně - www.sikana.org – stránky občanského sdružení Společenství proti šikaně obsahují aktuality z oblasti šikany, související odkazy apod.

Projekt Saferinternet.cz - www.saferinternet.cz – projekt zaměřený na rizika internetu a komunikačních technologií.

Další doporučené odkazy:

Server Hoax.cz - www.hoax.cz – cílem serveru je informovat uživatele internetu o poplašných, nebezpečných a zbytečných řetězových zprávách, tzv. hoaxů.

Materiály pro podporu výuky ke stažení (E-bezpečí) – <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/component/content/article/7-o-projektu/925-materialy> **Publikace a osvětové materiály ke stažení (E-bezpečí)** – <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni>

Program proti šikanování byl zpracován pro období 2019 – 2022 a bude podle potřeby aktualizován a doplňován.

Zpracovala: **Mgr. Vlasta Ťulpíková – školní metodik prevence**

aktualizace 1/2022